

UPRAVLJANJE SISTEMOM ZAŠTITE ZDRAVLJA I SIGURNOSTI NA RADU U JAVNIM PREDUZEĆIMA PREMA NORMI ISO 45001

MANAGEMENT OF THE OCCUPATIONAL HEALTH AND SAFETY SYSTEM IN PUBLIC ENTERPRISES ACCORDING TO ISO 45001

Sinan Letuka
sinanletuka99@hotmail.com

Primljen / Received : 23. 4. 2024.
Prihvaćen / Accepted: 6. 5. 2024.

Sažetak

Tržišnu poziciju poslovnih organizacija danas, osim zahtjeva za kvalitetom, definiraju i sve izraženiji zahtjevi zainteresiranih strana za dokazivanjem sposobnosti učinkovitog i odgovornog upravljanja poslovanjem u segmentu zaštite zdravlja i sigurnosti na radu. Odgovarajući za ovakve zahtjeve tržišta organizacije se sve češće odlučuju na uspostavu sistema upravljanja zaštitom zdravlja i sigurnosti na radu koji treba osigurati eliminaciju ili smanjenje rizika po zdravlje i sigurnost za sve osobe u radnom okruženju pod nadzorom organizacije. Norma ISO 45001 daje strukturirani, preventivni pristup upravljanju zaštitom zdravlja i sigurnosti što obuhvaća definiranje politike i ciljeva usklađene sa važećom zakonskom regulativom, provedbu svih aktivnosti na siguran način te učinkovitu komunikaciju kao pretpostvake za sigurno radno okruženje. Uspostavom i implementacijom ovakvog sistema, javna preduzeća u BiH osiguravaju usklađenost sa postavljenom politikom zaštite zdravlja i sigurnosti kao i kontinuirano poboljšavanje sistema koji će na kraju biti prepoznat kako zainteresiranim stranama tako i javnosti u cjelini.

Ključne riječi: zaštita zdravlja i sigurnost na radu, javna preduzeća, norma ISO 45001

Abstract

The market position of business organizations today, in addition to quality requirements, is also defined by the increasingly expressed demands of interested parties to demonstrate the ability to effectively and responsibly manage business in the segment of occupational health and safety protection. Responding to such market demands, organizations increasingly decide to establish a health and safety management system at work, which should ensure the elimination or reduction of health and safety risks for all persons in the work environment under the organization's supervision. The ISO 45001 standard provides a structured, preventive approach to health and safety management, which includes the definition of policies and goals in accordance with current legislation, the implementation of all activities in a safe manner, and effective communication as a

prerequisite for a safe working environment. By establishing and implementing such a system, public companies in Bosnia and Herzegovina ensure compliance with the health and safety policy, as well as continuous improvement of the system, which will eventually be recognized by both interested parties and the public as a whole.

Keywords: health protection and safety at work, public companies, ISO 45001 standard

1. UVOD

Upravno-sudska zaštita predmet je interesa svih učesnika u upravnom postupku i na tržišnu poziciju svake poslovne organizacije pa tako i javnih preduzeća u različitim nivoima razvoja, uticali su različiti faktori poput: tehnologije, kvaliteta, tehničkih inovacija, lokacije i dr. Pored zahtjevnog kvaliteta proizvoda i usluga kao konkurentске prednosti nameću se i drugi uvjeti u smislu odnosa prema okolišu, zaštite zdravlja i sigurnosti na radu, društveno odgovorno ponašanje preduzeća ili organizacije, i dr. Uspostava sistema upravljanja zaštitom zdravlja i sigurnosti na radu i njegova certifikacija nisu samo dobar marketinški trik nego imaju itekako pozitivne učinke na samu uspješnost javnih preduzeća. U pojedinim segmentima, kao što je naprimjer naftna industrija, sistem upravljanja zaštitom zdravlja i sigurnosti već sad je nužni uvjet za opstanak na tržištu, a sve su izraženiji zahtjevi i u drugim sektorima. Javna Preduzeća, godinama opskrbljuju naša domaćinstva, kao i poslovne subjekte i svoje usluge distribuiraju infrastrukturom koja mora biti u skladu sa svjetskim standardima. U svakom procesu veliki značaj imaju stručni kadrovi koji svojim kvalitetnim i sigurnim radom otklanjaju smetnje koje se pojavljuju prilikom same usluge. Konkurentsko tržište postaje sve zahtjevnije, i zbog toga se u svakom preduzeću mora razvijati strategija koja u dogledno vrijeme prati i usvaja svjetske standarde sistema upravljanja zaštitom zdravlja i sigurnosti na radu. Ove strategije moraju unaprijediti sigurnost i kvalitet života svih zaposlenika određene kompanije, pogotovo onih koji su svojim radom izloženi raznim rizicima i opasnostima. Jedno od područja poslovanja u skladu s društvenom odgovornošću je i briga o ljudskim pravima, a osnovno pravo svakog čovjeka je pravo na rad i sigurne radne uvjete. Sistem kojim se štiti zdravlje i sigurnost radnika je veoma važan u preduzećima i zauzima značajan položaj u konceptu društveno odgovornog poslovanja. Kao opšte pravilo, upravljanje zaštitom zdravlja i sigurnosti na radu je strateško pitanje pa tako i odgovornost najvišeg menadžmenta. Zdravlje i sigurnost na radu uključuje mjere koje se moraju poduzeti u svakoj kompaniji, maloj ili velikoj, kako bi se spriječile nesreće i bolesti povezane s radom na poslu, kao i identifikaciju i eliminaciju opasnosti u vezi sa radom. Zaštita zdravlja na radu bavi se dugoročnim efektima rada na zdravlje zaposlenih. Cilj je spriječiti razvoj zdravstvenih poremećaja na radu i profesionalnih bolesti i učiniti radno mjesto

što sigurnijim i zdravijim. U Bosni i Hercegovini svaki pravni subjekt zakonski je dužan osigurati mjere koje održavaju i unaprijeđuju zdravstvenu zaštitu i osiguravaju fizičko i psihičko zdravlje zaposlenih. Zaposleni i poslodavci imaju jednaku korist od ovih zakonskih zahtjeva. Uostalom, dobri uslovi rada povećavaju psihičko i fizičko stanje, kao i motivaciju i radni učinak zaposlenih.

2. UPRAVNI SPOR U PRAVNOM SISTEMU BOSNE I HERCEGOVINE

Svaki poslodavac pa tako i odgovorna lica u javnim preduzećima dužni su uposlenicima osigurati sigurne uvijete rada u svim proizvodnim procesima i sektorima u zavisnosti koja im je osnovna djetlanost rada. Danas smo svjedoci neželjenih događaja koji se dešavaju na radnim mjestima a nažalost neke nesreće završavaju sa teškim povredama, trajnim invaliditetom a sve češće završavaju i sa smrtnim posljedicama. Pretežno je to zbog neporovođenja zakonskih obaveza i smjernica po kojima pravni subjekti moraju unaprijediti ovu oblast a potpuna odgovornost je na Upravi odnosno glavnom menadžmentu. Mnogo je naučnih radova napisano na ovu temu a novija istraživanja pokazuju da ona preduzeća koja su unaprijedila svoj sistem organizacije sa uspješnom implementacijom ISO normi iz ove oblasti dobijaju mnoge benifite koji se prije svega ogledaju u smanjenju povreda, sprečavanje profesionalnih bolesti koje utječu na radnu sposobnost, stvaranje produktivnije radne snage, i veoma značajna stvar je smanjenje troškova vezanih za povrede koje se mogu vezati i za sveukupne troškove svake poslovne organizacije.

2.1. Pojmovno određenje sigurnosti i zaštite na radu

Sigurnost na radu je pojam koji se koristi u području zaštite na radu kod opisivanja uvjeta rada na radnom mjestu, utvrđivanja svih rizika kojima su radnici izloženi i procjene njihove razine te mjera koje treba poduzimati kako bi se osigurao siguran rad radnika.¹ Zaštita na radu je skup tehničkih, zdravstvenih, pravnih, psiholoških, pedagoških i drugih djelatnosti s pomoću kojih se otkrivaju i otklanjaju opasnosti što ugrožavaju život i zdravlje zaposlenika na radu te utvrđuju mjere postupci i pravila da bi se otklonile ili smanjile te opasnosti. Pritom se pojam osoba na radu odnosi na sve zaposlene osobe ali i na druge osobe koje obavljaju neki rad-studente, volontere, učenike na stručnoj praksi, osobe koje obavljaju djelatnost osobnim radom i druge osobe.²

¹ <https://www.hzzsr.hr/index.php/sigurnost-na-rad/posjeta> 26.04.2024.

² Šokčević, S. (2014). Zakon o zaštiti na radu s komentarima i tumačenjima. TIM press, Zagreb str.24

2.2. Pojam norme i konceptualni okvir

Norma je poznata i priznata kao mjera za određenu kvantitativnu ili kvalitativnu veličinu unutar određene socijalne zajednice. Ako je prihvaćena običajno, društveno ili zakonski, norma postaje pravilo, uzorak ili propis.³ Standardizacija je definirana kroz ISO standarde što je kratica od Međunarodne organizacije za standardizaciju. Međunarodna organizacija za standardizaciju neovisna je, nevladina organizacija, čiji su članovi organizacije za standardizaciju iz 165 zemalja članica.⁴ Službena definicija norme prema ISO/IEC (ISO – Međunarodna organizacija za normizaciju, IEC – Međunarodna komisija za elektrotehniku) uputama glasi: "Norma je dokument donesen konsenzusom i odobren od priznatoga tijela, koji za opću i višekratnu upotrebu daje pravila, upute ili značajke za djelatnosti ili njihove rezultate s ciljem postizanja najboljeg stepena uredenosti u datome kontekstu."⁵ Norme bi se trebale temeljiti na provjerenim znanstvenim, tehničkim i iskustvenim rezultatima, i biti usmjerene promicanju najboljih prednosti za društvo. Najčešće se pod normom ili standardom podrazumijeva niz precizno i sažeto danih definicija, tehničkih specifikacija, kriterija, mjera, pravila i karakteristika koje opisuju materijale, proizvode, procese i sisteme.

2.3. ISO (International Organization for Standardization)

ISO je međunarodna nevladina organizacija za standardizaciju koja postoji od 1946. godine, kada je osnovana u Bruxellesu, a pokriva standardizaciju u svim područjima osim u elektrici i elektrotehnici za što je zadužen IEC (International Electrotechnical Commission). ISO je članica IAF (International Accreditation Forum) međunarodnog akreditacijskog foruma, kao i IEC. Godine 1987. međunarodna organizacija za normizaciju izdala je međunarodne norme serije ISO 9000, a u nepromijenjenom obliku preuzimaju je sve članice ISO.⁶

Međunarodna organizacija za standardizaciju (ISO) neovisna je nevladina koalicija koja predstavlja 165 zemalja kroz njihova nacionalna tijela za normizaciju. ISO okuplja stručnjake za razmjenu znanja i razvoj dobrovoljnih međunarodnih komercijalnih, industrijskih i tehničkih standarda koji se temelje na konsenzusu. Sve države članice Međunarodne organizacije za standardizaciju (ISO-International Standard Organisation) obavezale su se pridržavanju odredbi Međunarodnog standarda (ISO).

3 Lazibat, T.(2009). Upravljanje kvalitetom, Znanstvena knjiga, Zagreb str.86.

4 Grubišić, D., Čerina, D.,(2001)“ Kvaliteta proizvoda kao faktor uspješnosti poduzeća i pretpostavka konkurentnosti“, Ekonomski Fakultet Split str.42.

5 <http://www.hzn.hr/default.aspx?id=89>, posjeta 09.04.2024.

6 Britvić J., (2011), „Moderni sustavi upravljanja u organizacijama“, stručni rad, Podravske Sesvete, Hrvatska, str.75

Namjena normi ISO predviđena je za četiri situacije:

1. U razvijanju i primjeni sistema putem kojeg će preduzeće povećati svoju konkurentnu sposobnost, i to tako da zadovoljava zahtjeve za kakvoćom (kvalitetom) na troškovno isplativ (efektivan) način.
2. Kada korisnik ugovorno zahtijeva da određeni elementi i procesi sistema kakvoće čine dio i dobavljačeva sistema kakvoće, navodeći pritom poseban model osiguranja kakvoće.
3. Kada sistem kakvoće dobavljača procjenjuje
4. Kada sistem kakvoće dobavljača vrednuje certifikacijska ustanova i dobavljač pristaje održavati takav sistem kakvoće za sve korisnike, osim u slučaju kada je drugačije navedeno u pojedinom ugovoru.⁷

3. ISO NORMA 45001

Standard ISO 45001 koji je objavljen početkom 2018.godine je prvi ISO-ov standard za sisteme upravljanja zdravljem i sigurnošću na radu. Ovaj standard ima za cilj da usmjeri pažnju i pronađe način za promovisanje i rješenje sigurnosti i zdravlja, a radi smanjenja broja smrtnih slučajeva i povreda na radu. Očekuje se da će se primjenom ovog međunarodnog standarda, dizajniranog da pomogne preduzećima svih veličina i industrijskom sektoru, smanjiti broj povreda i bolesti na radnim mjestima širom svijeta. Ovaj standard je usmjeren na najviše rukovodstvo organizacije i ima za cilj da obezbijedi sigurno i zdravo radno mjesto za zaposlenike.⁸

Slika 1. Razvoj standarda ISO 45001⁹

⁷ Skoko, H.(2000),“Upravljanje kvalitetom“,Sinergija, Zagreb,str.158.

⁸ Oruč M., Agić D., (2018)“ Standard za poboljšanje sigurnosti i zdravlja na radu, Stručni bilten – IPI, broj 44, Zenica

⁹ <https://www.dqsglobal.com/bo-ba/certificiranje/iso-45001-certifikacija-u-bosni-i-hercegovini>, posjeta 04.04.2024.

Preduzeće bez obzira na vrstu djelatnosti, mora voditi računa o zaštiti na radu upravljajući rizicima i poboljšavajući pozitivne učinke svojih aktivnosti sa jasnim opredjeljenjem za zaštitu zdravlja zaposlenih i sigurnost na radu, vodeći briga o osoblju, opremi i infrastrukturi. Obavezujuća regulativa, razvoj ekonomske politike, upravljanje ljudskim resursima i druge mjere sve se više koriste za poticanje razvoja zaštite na radu. U tom smislu preduzeće mora uspostaviti, primijeniti i dokumentovati upravljanje zaštitom zdravlja i sigurnosti na radu, te propisati postupke za pronalaženje mogućih opasnosti za zdravlje i sigurnost na radu, koji se moraju primijeniti na cijelo preduzeće.

David Smith, predsjednik projektnog odbora koji je izradio ISO 45001, vjeruje da će nova međunarodna norma okrenuti igru u korist milijona radnika: “Nadamo se da će ISO 45001 dovesti do velike transformacije radne prakse i smanjiti tragične statistike bolesti ili ozljeda povezanih s poslom širom svijeta.”¹⁰

3.1. Osnove ISO 45001

Osnova ovog sistema je sigurnost zaposlenih na radnom mjestu koja se postiže uz pomoć sljedećih koraka:

- određivanje i procjena opasnosti u skladu sa zakonskim propisima,
- određivanje politike ciljeva bezbjednosti i zdravlja na radu,
- određivanje opasnosti na radnom mestu,
- planiranje, razvoj i implementacija sistema zaštite zdravlja zaposlenih
- interna provera sistema menadžmenta zdravljem i bezbjednošću na radu,
- certifikacija.¹¹

3.2. Prednosti primjene ISO 45001

Prednosti implementacije standarda ISO 45001:

- povrede na radnom mestu svodi na minimum
- pruža zaštitu od mogućih povreda, kako zaposlenima, tako i posjetiocima
- doprinosi spremnosti kompanije da pravovremeno otkloni opasnost
- usklađuje radne procese kompanije sa zakonskim propisima
- poboljšava opštu sliku kompanije i čini je atraktivnom za saradnju i ulaganje

¹⁰ Božičević I., (2018) Službeno glasilo hrvatskog zavoda za norme 4/2018, Hrvatski zavod za norme, Zagreb.

¹¹ <https://www.kvalitet.org.rs/infrastruktura/standardi/iso-45001-ex-ohsas-18001>, posjeta 16. 4. 2022.

- ulijeva povjerenje korisnicima/kupcima da postoji opredjeljenost upravljanja zaštitom zdravlja i bezbjednošću na radu koja se može dokazati¹²

3.3. Područje primjene

Ovaj standard je primjenjiv na bilo koju radnu organizaciju koja želi uspostaviti i primjeniti i održavati sistem za poboljšanje zdravlja i sigurnosti na radu, kao i ukloniti opasnosti i smanjiti rizike. Ovaj standard pomaže u postizanju što veće sigurnosti u radu i zaštiti zdravlja uposlenih, a uključuje: stalno poboljšanje sigurnosti i zaštiti zdravlja, ispunjenje zakonskih zahtijeva postizanje ciljeva sigurnosti i zaštite na radu. Lahko je integrirati sa drugim normama kao što su ISO 14001 ili ISO 9001 (kvalitet i zaštita okoliša), a primjenjuje se također u preduzećima bez obzira koju vrstu djelatnosti obavljali.

4. METODOLOŠKI PRISTUP ISTRAŽIVANJA

4.1. Glavna hipoteza

H0: Implementacijom norme ISO 45001 mogu se poboljšati performanse zaštite zdravlja i sigurnosti na radu kao i kvalitet poslovanja u javnim preduzećima.

4.2. Pomoćne hipoteze

H1. Poboljšanje performansi zaštite zdravlja utječe na sigurnost i zdravlje na radu

H2. Sigurnosti na radu utječe na motivaciju zaposlenih i organizacijsku kulturu

H3. Motivaciju zaposlenih i organizacijsku kulturu utječe na kvalitet poslovnih procesa

H4. Kvalitet poslovnih procesa pozitivno utječe na mjerila uspješnosti poslovanja

4.3. Nezavisne varijable

- Implementacija norme ISO 45001
- Poboljšanje performansi zaštite zdravlja i sigurnosti
- Motivacija zaposlenih i organizacija
- Kvalitet poslovnih procesa

4.4. Zavisne varijable

- Sigurnost na radu

¹² Isto.

- Organizacijska kultura
- Prepoznatljivost na tržištu
- Mjerila uspješnosti poslovanja

4.5. Indikatori

- Povećan broj oboljelih radnika na radnim mjestima od profesionalnih bolesti
- Povećan broj bolovanja sa dužim trajanjem koje negativno utiču na ekonomski učinak i samo poslovanje javnih preuzeća.
- Povećan broj radne nesposobnosti
- U zadnje tri godine povećan broj povreda na radu (lakših i težih) u BiH (ne samo u javnim preduzećima nego uopšte.
- Jako slaba zastupljenost politika sigurnosti u javnim preduzećima
- Gubitak motivacije na radu i fluktuacija zaposlenih i dr.

4.6. Uži istraživački domen

Odnosi se na broj registrovanih povreda od strane Federalnog inspektorata BiH u zadnjih nekoliko godina koji u svojim izvještajima i konstatuje da su povrede na radu (lakše i teže, i sa smrtnim posljedicama) posljedica neprovođenja propisanih mjera zaštite na radu, neobučeni radnika iz ove oblasti, nekorištenja ličnih zaštitnih sredstava i opreme, kao i neprimjenjivanje odredaba tehničkih propisa ,standarda uključujući i normu ISO 45001 kao i ranije norme.

4.7. Osnovne metode

Analitičke metode (analiza, apstrakcija, specijalizacija, dedukcija), sintetičke metode (sinteza, konkretizacija, generalizacija, indukcija), historijska.

4.8. Općenaučne metode

hipotetičko-deduktivna, komparativna metoda, statistička metoda

4.9. Metode prikupljanja podataka

Analiza sadržaja dokumenata, metoda studije slučaja (*case method study*), metode ispitivanja – tehnika anketiranja (Likertova skala).

5. REZULTATI ISTRAŽIVANJA

Rezultati istraživanja obrađeni su u statističkom programu SPSS i MS Excelu. Prvo se pristupilo ispitivanju pouzdanosti cijelog upitnika pomoću Kronbahovog koeficijenta alfa. Na osnovu svakog od 19 pitanja iz upitnika izvršena je pojedinačna i skupna analiza. (Link na kojem je provedena anketa: <https://forms.gle/b39DT-ctZJxv3eAow8>). Istraživanje je provedeno u JP EP BiH na uzorku od 30 zaposlenika obuhvatajući sve nivoe upravljanje i radnike što čini stratifikovan uzorak sličan osnovnom skupu. Pitanja su kreirana i grupisana po modelu BSC koncepta u 4 perspektive: "Učenje i rast, interni procesi, odnosi prema klijentima i finansijska perspektiva". Rezultati pitanja sumarno su prikazani u nastavku.

Postoji veći broj pokazatelja pouzdanosti mjerne skale koja pokazuju stepen njene otpornosti na moguće slučajne greške. Za potrebe ovog istraživanja korištena je metoda interne konzistentnosti.

Tabela 1. Kronbahov alfa

Reliability Statistics		
Cronbach's Alpha	Cronbach's Alpha Based on Standardized Items	N of Items
.733	.809	30

Izvor: Istraživanje autora

Interna konzistentnost se mjeri na više načina, a najčešće se upotrebljava pomoću faktorske analize (Cronbach's Alpha koeficijenta). Cronbach's Alpha koeficijent pokazuje prosječnu korelaciju između svih vrijednosti na skali. U ovom istraživanju skala (anketni upitnici) ima više pitanja za koje treba izračunati pouzdanost (prema definisanim hipotezama).

Tabela 2. Deskriptivna analiza

		H0	H1	H2	H4	H5
N	Valid	138	137	137	138	138
	Missing	0	1	1	0	0
Mean		4.15	3.91	4.53	4.86	4.74
Median		4.00	4.00	4.00	4.00	4.00
Mode		5	4	4	5	5
Std. Deviation		1.003	1.018	1.118	.976	1.122
Minimum		1	1	1	1	1
Maximum		5	5	5	5	5

Izvor: Istraživanje autora

Rezultati iz tabele potvrđuju slaganje ispitanika sa postavljenim hipotezama što je vidljivo iz prethodne tabele. Prosječna vrijednost ispitanika o glavnoj hipotezi koja glasi: Implementacijom norme ISO 45001 mogu se poboljšati performanse zaštite zdravlja i sigurnosti na radu kao i kvalitet poslovanja u javnim preduzećima, iznosi 4,15 što odgovara opisnoj ocjeni „slažem se“.

Tabela 3. Hi-kvadrat test

	Value	df	Asymp. Sig. (2-sided)
Pearson Chi-Square	6.473 ^a	3	.091
Likelihood Ratio	5.694	3	.127
Linear-by-Linear Association	.011	1	.916
N of Valid Cases	138		

Izvor: Istraživanje autora

Rezultati Hi-kvadrat testa pokazuju da rukovodioci sektora i direktori imaju veći stepen slaganja sa postavljenom tvrdnjom da se implementacijom norme ISO 45001 mogu poboljšati performanse zaštite zdravlja i sigurnosti na radu kao i kvalitet poslovanja u javnim preduzećima, što potvrđuju i rezultati ovog testa gdje je Pearson Chi-Square 6.473.

Evidentno je da radnici ne razumiju značaj ovog standarda u odnosu na rukovodiocce i top menadžment.

Tabela 4: Correlations H0-H4

			H0	H1	H2	H3	H4
S rho	H0	Correlation Coefficient	1.000	.629**	.614**	.619	.717**
		Sig. (2-tailed)	.	.000	.000	.799	.000
		N	30	30	30	30	30
	H1	Correlation Coefficient	.629**	1.000	.629**	.626	.522**
		Sig. (2-tailed)	.000	.	.000	.000	.002
		N	30	30	30	30	30
	H2	Correlation Coefficient	.614**	.629**	1.000	.685	.645**
		Sig. (2-tailed)	.000	.000	.	.247	.000
		N	30	30	30	30	30
	H3	Correlation Coefficient	.619	.626	.685	1.000	.719**
		Sig. (2-tailed)	.799	.000	.247	.	.003
		N	30	30	30	30	30
	H4	Correlation Coefficient	.717**	.522**	.645**	.719**	1.000
		Sig. (2-tailed)	.000	.002	.000	.003	.
		N	30	30	30	30	30

Izvor: Istraživanje autora

U tabeli su prikazani rezultati Spirmanovog koeficijenta korelacije ranga između svih hipoteza. Koeficijent korelacije se kreće između $0,522 < r_s < 0,719$, što predstavlja srednje jaku do veoma jaku pozitivnu povezanost, pri čemu su sve korelacije signifikantne na nivou od 5% i 1%.

Najsnažnija povezanost zabilježena je između hipoteza H3 i H4 ($r_s = 0,719$, $\text{sig.} = 0,003$), koje glase H3: Motivacija zaposlenih i organizacijska kultura utječe na kvalitet poslovnih procesa, i H4: Kvalitet poslovnih procesa pozitivno utječe na mjerila uspješnosti poslovanja. Najslabija povezanost je između hipoteza H2 i H4 ($r_s = 0,126$, $\text{sig.} = 0,000$) tj. Na osnovu prikazanih rezultata možemo zaključiti da postoji pozitivna korelacija između svih pomoćnih hipoteza i glavne hipoteze čime je i potvrđena.

Tabela 5. Višestruka linearna regresija za metodu gdje svi prediktori ulaze istovremeno u model (osnovni rezultati modelab)

Model	R	R Square	Adjusted R Square	Std. Error of the Estimate	Change Statistics					Durbin-Watson
					R Square Change	F Change	df1	df2	Sig. F Change	
1	.673^a	.623	.218	.71365	.122	63.690	1	186	.000	.456

Rezultati višestruke linearne regresije u tabeli iznad kod koje su sve dimenzije (nezavisne varijable) posmatrane i uključene kao prediktori zavisne varijable (iskazane u glavnoj hipotezi), pokazuju da istraživački model hipoteza sa uključenim pomoćnim hipotezama daje doprinos od 67,3% u objašnjavanju varijanse glavne hipoteze (poboljšanje performansi zaštite zdravlja i sigurnosti na radu). Također, rezultati pokazuju da pomoćne hipoteze imaju srednje jak pozitivan utjecaj u objašnjenju zavisne varijable tj. da implementacija norme ISO 45001 može poboljšati upravljanje kvalitetom i performanse zaštite zdravlja i sigurnosti na radu. Koeficijent linearne regresije između vrijednosti zavisne varijable (H0) i pripadajućih regresijskih vrijednosti H1-H4, ukazuje da postoji srednje jaka veza pozitivnog smjera $r = 0.673$ između pomoćnih i glavne hipoteze.

Koeficijent determinacije (R Squared) ili r^2 označava postotni iznos varijacije u zavisnoj varijabli (glavnoj hipotezi) koji se može objasniti regresijskim modelom. Posmatrajući sve ispitanike u našem slučaju se 62,30% varijacija u povećanju sigurnosti i zaštite na radu može objasniti promjenama u navedenim hipotezama, dok ostatak od 37,7% promjena nastaje uslijed djelovanja ostalih faktora.

6. ZAKLJUČAK

Implementacija ISO norme 45001 u javna preduzeća donosi višestruke koristi a one se ogledaju u smanjenju povreda na radu, poboljšavanju preventivnih mjera za zaštitu zdravlja, bolja motivirana radna snaga, bolje i sigurno okruženje zbog usklađivanja sa zakonskim zahtjevima koje se moraju provoditi u svim pravnim subjektima, smanjenje troškova koje su vezane za povrede i dugoročna bolovanja, poboljšanje unutarnje komunikacije na svim nivoima upravljanja, bolja razvijenost sigurnosne kulture, i druge mnoge koristi koje su očite i kroz samu našu provedenu anketu. Također nameće se i drugi zaključak, a to je prepoznatljivost samog preduzeća na tržištu koje uveliko ovisi i o njegovom stavu prema sistemu upravljanju zaštite zdravlja i sigurnosti na radu kao sastavnim djelom upravljanja poslovanja u cijelini. Iz samog istraživanja i prikupljanju analitičkih podataka sa terena, primjetno je da se javna preduzeća u BIH svakodnevno susreću sa problemima povreda na radu, dugoročnim bolovanjima i td. i da se izlažu nepredviđenim finansijskim troškovima. Sa druge strane, jako slabo ide implementacija svih zakonskih obaveza iz oblasti zaštite na radu pa tako i same ISO norme 45001, što potvrđuje i izvještaj Federalnog inspektorata iz ove oblasti. Nužno je raditi na razvijanju svijesti o važnosti zdravlja i sigurnosti na radu te graditi organizacijsku kulturu kojom će se osigurati kontinuirano poboljšanje učinka na zdravlje i sigurnost u cijelini ne samo u javnim preduzećima već u svim poslovnim organizacijama kao i u njihovim okruženjima.

Literatura

5. Bajraktarević S., Jeleč N., Osmanović A. (2011), „Istraživanje zaštite na radu“ Parlament BiH, Sarajevo
6. Britvić J., (2011), „Moderni sustavi upravljanja u organizacijama“, stručni rad, Podravske Sesvete, Hrvatska
7. Čizmić E.(2010) Savremeni menadžerski koncepti, Ekonomski fakultet,Sarajevo.
8. De Waal, A. A.(2008) The secret of high performance organizations
9. Doidge, J. P.(1997) Successful health and safety management, Perfusion
10. Drucker, P.: Najvažnije o menadžmentu, M.E.P. Consult i dr. Zagreb, 2005.
11. Duijm, NJ., Fiévez, C., Gerbec, M., Hauptmanns, U., Konstandinidou, M.(2008): Management of health, safety and environment in process industry. Safety Science.
12. Grubišić, D., Čerina, D.,(2001)“ Kvaliteta proizvoda kao faktor uspješnosti poduzeća i pretpostavka konkurentnosti“, Ekonomski Fakultet Split str.42.
13. Hamidi, N., Omidvari, M., Meftahi, M.(2012) The effect of integrated management

- system on safety and productivity indices: Case study; Iranian cement industries, Safety Science.
14. Lazibat, T.(2009)“Upravljanje kvalitetom, Znanstvena knjiga, Zagreb str.86.
 15. Markič.M, Pavlič M.(2008) Istraživanje kvalitete sigurnosti i zdravlja
 16. na radu kao osnove za njezinu kontrolu, Ljubljana
 17. Oruč M., Agić D., (2018)“ Standard za poboljšanje sigurnosti i zdravlja na radu, Stručni bilten – IPI, broj 44, Zenica
 18. Palačić D.(2018) Utjecaj norme OHSAS 18001 na poboljšanje preformansi zaštite zdravlja i sigurnosti na radu u Hrvatskoj,Zagreb.
 19. Petersen, D.(2005) Measurement of Safety Performance, Des Plaines, ASSE.
 20. Pranjić N. (2016) Sigurnost i zaštita zdravlja na radu,Sarajevo.
 21. Salak T. (2021) ISO 45001 zaštitite zdravlje i povećajte sigurnost na radu,Karlovac
 22. Skoko, H.(2000),“Upravljanje kvalitetom“,Sinergija, Zagreb
 23. Božičević I.,(2018) Službeno glasilo hrvatskog zavoda za norme 4/2018, Hrvatski zavod za norme, Ulica grada Vukovara 78, Zagreb
 24. Šijaković A. (2016) Doprinos društveno odgovornog poslovanja sigurnosti i zaštite zdravlja na radu, Zagreb.
 25. Šokčević, S. (2014). Zakon o zaštiti na radu s komentarima i tumačenjima. TIM press, Zagreb
 26. Tutić H., Ivezić A. (2008) Menadžment i Sigurnost,Čakovac.
 27. Vinodkumar, M.N., Bhasi, M. (2011) A study on the impact of management system certification on safety management, Safety Science.
 28. Zakon o zaštiti na radu, Službene novine federacije BiH 79/2020.
 29. Živković S., Palačić D.(2015) Upravljanje bezbjednošću u poslovnim organizacijama u Srbiji i Hrvatskoj, Niš.

Internet izvori

1. <https://www.iso.org/standard/63787.html> posjeta 03.09.2023
2. <https://www.bureauveritas.hr/iso-45001-zastitite-zdravlje-i-povecajte-sigurnost-na-radu>,posjeta 04.09.2023
3. https://sh.wikipedia.org/wiki/Javno_preduze%C4%87e posjeta 19.04.2024.
4. <https://odgovorno.ba/cci-kreirao-prvi-jedinstveni-registar-svih-javnih-preduzeca-u-bih>/posjeta 25.03.2024.
5. <https://www.hzzsr.hr/index.php/sigurnost-na-radu>/posjeta 26.04.2024.
6. https://www.pwc.ba/en/publication/PwC_Novi_Zakon_o_zastiti_na_radu_Nov_2020.pdf,posjeta 08.02.2024.
7. <https://www.iso.org/standard/63787.html>, posjeta 03.04.2023

8. <https://www.dqsglobal.com/bo-ba/certificiranje/iso-45001-certifikacija-u-bosni-i-hercegovini>, posjeta 04.04.2024.
9. <https://www.kvalitet.org.rs/infrastruktura/standardi/iso-45001-ex-ohsas-18001>, posjeta 16.04.2022
10. <http://www.hzn.hr/default.aspx?id=89>, posjeta 09.04.2024.